

LITTERATURGRANSKNINGAR.

JOHN LINDGREN: *Det socialdemokratiska arbetarpartiets uppkomst i Sverige 1881—1889*. Skrifter utgivna av Arbetarnas Kulturhistoriska Sällskap, Band I. Stockholm 1927.

Ämnet för föreliggande avhandling, som i maj detta år framlagts som disputationsprov vid Uppsala universitet, kan tydligen icke anses höra till de mera centrala inom statsvetenskapen. Studiet av det politiska partiväsendet hör visserligen hit, men intresset knyter sig härvid huvudsakligen till partierna såsom vid representationens och regeringens bildande verksamma faktorer. I här föreliggande avhandling behandlas endast det socialdemokratiska partiets tillkomsthistoria; förf. slutar sin undersökning sju år innan partiet blivit representerat i riksdagen och årtionden innan det kommit att intaga en verkligt betydelsefull plats i vår politiska historia. Även en framställning av ett stort politiskt partis ursprung och första framträdande synes dock vara av statsvetenskaplig betydelse såsom grundval för en analys av partiets senare utveckling. Det gäller emellertid härvid att giva en sådan bild av partiets tidigaste organisatoriska och programmatiska historia, att fasta utgångspunkter erhållas för förståendet av partiets allmänna ställning.

Anlägger man denna synpunkt torde det ej kunna förnekas, att förf:s planläggning av undersökningen lider av allvarliga brister. I allt för hög grad har intresset ägnats åt person- och föreningshistoriska frågor, under det att väsentliga politiska och författningshistoriska synpunkter skjutits åt sidan. Sålunda har förf. underlåtit att genom en sammanfattande framställning av socialismens allmänna idéer och socialismen såsom internationell företeelse giva en idéhistorisk bakgrund för den svenska socialismens historia. Då förf. behandlar de olika riktningarna inom den unga svenska socialdemokratien, brytningarna mellan marxism och lassalleism, mellan reformism och revolutionism, saknar man därför ett fast principiellt underlag för analysen. Likaledes har förf. försummat att ställa den socialistiska rörelsens uppkomst i samband med den allmänna sociala och politiska utvecklingen i vårt land. Endast helt kortfattat beröres i det andra kapitlet vissa moment i det sociala utgångsläget för den nya rörelsen. Förbindelselinjerna mellan åttiotalets borger-

liga radikalism och socialismen ha icke undersökts. I det hela har förf. icke tillräckligt ställt sitt ämne varken under internationell eller svensk historisk synvinkel.

Avhandlingen inledes med två kapitel om »den försocialistiska arbetarrörelsen» och »det sociala utgångsläget för den socialdemokratiska arbetarrörelsen». Det förra kapitlet innehåller en värdefull skildring av de olika försök att organisera industriarbetarna, som föregingo socialismen. Förf. framhåller på ett övertygande sätt den allmänna oklarhet och den fruktan för politiskt ställningstagande, som kännetecknade dessa organisationsförsök. En brist i kapitlet är, att ingen redogörelse lämnas för de s. k. utopisternas verksamhet. Det senare av de båda inledningskapitlen har av förf. själv i förordet betecknats såsom bristfälligt och synes i själva verket vara nära nog värdelöst. I stort sett inskränker sig framställningen till en redogörelse för arbetstid och arbetslöner omkring 1880. I det senare avseendet nöjer sig förf., efter en egendomlig kritik av de statistiska metodernas betydelse, med att lämna uppgifter om dåtida reallöner, utan att taga hänsyn till penningvärdet eller söka sätta arbetarklassens ekonomiska ställning i relation till andra samhällsklassers. I sina referat, som i regel eljest äro korrekta, gör sig förf. här skyldig till svåra misstag; bl. a. har han i redogörelsen för tullkommitténs betänkande 1882 medtagit vissa jämförande uppgifter rörande industriarbetarnas ställning i löneavseende, men uteslutit andra, varigenom de sammanfattande slutsatserna bli vilseledande. Den uppenbara tendensen att ställa de svenska arbetarnas läge i sämsta möjliga dager ger hela kapitlet ett drag av ovederhäftighet.

I det tredje kapitlet, om »upptakten till den socialdemokratiska arbetarrörelsen», skildras August Palms agitatoriska verksamhet under 1880-talets första år, särskilt de olika organisationsförsöken i Malmö. På en del punkter har förf. här genom framdragande av nytt material lyckats klarare belysa socialismens äldsta historia. Den ytterligt ingående redogörelsen för Palms verksamhet i Malmö synes emellertid omotiverad, allra helst som denna verksamhet, enligt vad förf. senare (t. ex. sid. 229) betonar, knappast varit av någon varaktig betydelse. Däremot skulle man ha önskat en klarare framställning av Palms teoretiska åskådning; då förf. (å sid. 128 ff.) söker visa, att Palm ägde en genomtänkt socialistisk-lassalleiansk uppfattning, sker detta huvudsakligen genom en föga övertygande hänvisning till hans åsikter i rena taktikfrågor.

I detta kapitel berör förf. för övrigt mera ingående det socialdemokratiska partiets ställning till rösträttsfrågan. I sin uppskattning av partiets, och särskilt Palms, insatser för den allmänna rösträtten, synes han härvid göra sig skyldig till en måttlös övervärdering. »Rösträttsrörelsen som en mäktig demokratisk folkrörelse med sina vågkammrar i folkriksdagarna på 90-talet och 1902 års demonstrationsstrejk, har sina djupaste rötter hos August Palm» hör till de kategoriska uttalanden, som i detta sammanhang göras. I

själva verket hade rösträttsrörelsen vuxit sig stark långt före den socialistiska agitationens begynnelse och uppbars ännu på slutet av 1800-talet främst av liberala krafter; betecknande är, att vid de av förf. berörda folkriksdagarna endast ungefär en femtedel av representanterna voro socialdemokrater. Även inom den för-socialistiska arbetarrörelsen, sådan denna kom till uttryck vid t. ex. 1879 och 1882 års arbetaremöten, hade principen om allmän rösträtt fullständigt slagit igenom, vilket visserligen icke klart framgår av de ofullständiga redogörelser för mötesförhandlingarna, som förf. lämnar (sid. 56 ff.).

I de tre följande kapitlen, »fackföreningsrörelsens väg till socialismen», »den socialdemokratiska arbetarrörelsen i Stockholm 1881—1886» och »den sydsvenska arbetarrörelsen under Axel Danielssons ledning», skildras socialdemokratiens första mera framgångsrika organisationssträvanden. Särskilt behandlas utförligt de olika etapperna i den Stockholmska rörelsens utveckling, såsom taktikstriderna mellan Palm och de s. k. intelligenserna samt partiets kortvariga klyvning i två skilda organisationer med självständiga tidningsorgan. Likaledes redogöres tämligen detaljerat för socialdemokratiens utveckling i Skåne under Danielssons ledarskap och brytningarna mellan Stockholmsfraktionen och den vid denna tid mera revolutionärt inriktade sydsvenska rörelsen. En allsidig bild av socialdemokratiens organisatoriska tillkomsthistoria har förf. dock icke givit. Sålunda behandlas rörelsen i Göteborg ytterst knappt och ofullständigt, trots att det med rätta framhålles (sid. 137), att Göteborg, jämte Malmö och Stockholm, utgjort en av rörelsens centralpunkter. Likaledes saknar man en framställning av de socialistiska organisationernas uppkomst i andra viktiga städer, såsom Sundsvall, Norrköping och Ystad. Det skulle över huvud taget ha varit värdefullt, om förf. i detta sammanhang givit en allmän översikt av de socialdemokratiska organisationerna och av fackföreningsorganisationerna vid tiden för partiets officiella bildande genom den konstituerande kongressen 1889.

Det sjunde kapitlet gäller »åtalsperioden». Med stor detaljrikedom redogöres här för åtalspolitik 1886 till 1888; med denna politik sökte myndigheterna, skriver förf., »kväva den självständiga arbetarrörelsen i dess brodd». Det torde kunna ifrågasättas, om icke förf. här, i likhet med tidigare socialdemokratiska historie-skrivare, utan tillräckligt skäl i de många åtalen ser försök till en medveten undertryckningspolitik mot socialismen. Åtalspolitik 1886 gällde dock främst, såsom ock av avhandlingen framgår, den ateistiska agitationen och drabbade de socialdemokratiska ledarna huvudsakligen därför, att de engagerade sig i denna.

I två avslutande kapitel behandlas därefter den konstituerande kongressen år 1889 samt huvuddragen av den programmatiska utvecklingen. I det förra kapitlet gives ett noggrant referat av kongressens förhistoria och kongressarbetet; särskilt klargör förf. här den motsättning, som vid kongressen förefanns mellan den stock-

holmska och den syd-svenska fraktionen och som i huvudsak utjämnades genom ömsesidiga eftergifter. I det sista kapitlet, som förf. anspråkslöst kallat »till belysande av den programmatiska utvecklingen», skulle man ha önskat sig en mera fyllig framställning av programfrågorna. I det hela har förf. knappast givit mer än en rad kommentatoriska notiser, icke någon systematisk analys¹. De påverkningar från tyskt och danskt håll, som kunna skönjas i de olika programmen, beröras visserligen, men göras icke till föremål för någon mera ingående undersökning. Särskilt det intressanta program, som den socialdemokratiska arbetarklubben i Stockholm antog 1885, borde ha kunnat tjäna till grundval för en principiell utredning². Förvånande är, att Brantings tal i Gävle den 24 oktober 1886 icke i detta sammanhang uppmärksammats; detta tal utgör dock, såsom Z. Höglund i »Brantings tal och skrifter» med rätta framhållit, en verklig programskrift och är kanske det första klara tecknet på svensk socialdemokratis bestämda orientering mot marxismen. Det ur flera synpunkter egenartade program, som antogs vid Skåne-kongressen 1888, finner förf. tillräckligt att kommentera med anmärkningen, att det utgör ett »mixtum compositum av osmält marxism och bristfälliga kunskaper i svensk historia».

Värdet i d:r Lindgrens avhandling ligger främst i den ingående och livfulla skildringen av det socialdemokratiska partiets organisatoriska tillkomsthistoria; förf. har här på åtskilliga punkter genom ett energiskt utnyttjande av förefintligt material lyckats komplettera och fördjupa tidigare, mindre vetenskapligt inriktade undersökningar. Förf. har emellertid underlåtit att se sitt ämne i vidare perspektiv; problem, som särskilt ur statsvetenskaplig synpunkt erbjuda stort intresse, ha endast flyktigt berörts eller lämnats helt obeaktade. Jämförelsevis oväsentliga personnotiser intaga en alltför stor plats på de mera betydelsefulla frågornas bekostnad. Förf. har säkerligen bemödat sig om, men långt ifrån alltid lyckats iakttaga objektivitet; de onödiga och naiva, stundom påtagligt oriktiga värdeomdömen, som förekomma, uppenbara brister i den vetenskapliga uppfattningen³. Stilen i avhandlingen är livlig och lättläst, men slår ofta, då det gäller analyser och omdömen, över i forcerad fraseologi.

Herbert Tingsten.

¹ Framställningen går därför föga utöver den redogörelse, som av Rickard Lindström lämnats i Tiden 1926 i uppsatsen »Till det socialdemokratiska parti-programmets historia».

² Författarskapet till detta program tillskriver förf. på ytterligt svaga grunder d:r A. F. Åkerberg.

³ Även vid bedömandet av motiven för enskilda handlingar gör sig förf. stundom skyldig till olämpliga uttalanden. Särskilt stötande exempel härpå äro yttranden om S. A. Hedin (sid. 157) och Branting (sid. 254).